

اصفهان - محمد حسن رجائی زفره‌ای

آب معدنی زفره

چهارچشمه آبگرم در ۱۲ کیلومتری غرب زفره (۱) وجود دارد درفصل بهار و تابستان عده بیشماری از راه دور و نزدیک برای معالجه امراض جلدی باین محل آمده و در آن آب استحمام می‌کنند .

سه چشمه آنها از زمان قدیم وجود داشته و ظاهراً در عهد صفویه بر روی این سه چشمه که برای هر کدام حوضی آماده شده ساختمان‌ی نموده و برای آنها راهرو (دالان) قرار داده و ساختمان روی سه حوض بیکدیگر متصل نموده‌اند . این سه حوض را : حوض مراد - حوض کچلی - چهارحوض ، نامند . ساختمان روی حوض مراد هنوز باقی و یکی از آثار عهد صفوی بشمار می‌رود اما ساختمان روی دو حوض دیگر (حوض کچلی - چهارحوض) و راهروی متصله مخروبه است .

در زمان تولیت سید مجتبی آبگرمی « متوفی ۲۲ / اسفند / ۱۳۱۸ » به فاصله ۵۰ - ۶۰ قدمی آنها چشمه چهارمی کشف و حوض دیگری کنده و دیواری با سنگ و گل دور آن کشیده . آب این یکی نسبت بسه حوض دیگر گرم‌تر و رنگ آن طبیعی و بنام (حوض امام رضا) مشهور است .

۱- زفره ZEFRE نام دهی است از بخش کوهپایه اصفهان .

مسافرین تا سال ۱۳۴۷ شمسی بدون پرداخت وجهی از آبهای مذکور استفاده می نمودند از این سال بعد از هر نفر مسافر وجه بسیار کمی (۴-۵ ریال) ورودیه اخذ می شود و مقامات مسئول در نظر دارند حوضهای مربوطه را بهداشتی نموده و بدوش مبدل سازند و قسمتی از آن نیز انجام گردیده .

شخصی بنام (طوغان ترك) در محوطه آبگرم مدفون و آرامگاه و ساختمانی دارد .

در مجله طب عمومی سال ششم (صفحه ۲۷۰-۲۷۴) بقلم دکتر محمد جواد جنیدی استاد محترم دانشکده پزشکی تبریز راجع به آب معدنی مزبور که بین دو آبادی زفره - ورتون (۱) قرارداد و با عنوان (آبگرم ورتون اصفهان) چنین می خوانیم :

. . . آب گرم در چهار نقطه از زمین خارج می شود و چهار حوض به اسامی مختلف را تشکیل می دهد. نزدیک این چشمه ها زیارتگاهی وجود دارد که آنرا مقبره طوغان می دانند . یکی از چشمه ها که بنام حوض مراد است سقف گنبدی دارد که از خارج بصورت نیم کره و از داخل هشت سطحی می باشد این حوض مربع شکل و سه پاشویه دارد . ضلع مربع بزرگتر ۵/۷ متر و مربع کوچکتر ۳/۷ متر و عمق حوض در حدود ۱/۵ متر است در چهار طرف حوض چهار ایوانک وجود دارد که از آنها برای نشستن و بعنوان رختکن استفاده می شود . نمای خارجی ساختمان آجری ولی قسمت داخلی بدنه و کف ساختمان سنگی است و ساختمان دودر در دیوارهای شمالی و جنوبی دارد در قسمت شمالی ساختمان یک راهرو وجود دارد و بنظر می رسد که در گذشته سقف داشته است .

۱- ورتون = ورتان = ورطون = ورتان که انشاء آن هر چهار نوع دیده شده و نوع اول ظاهر آ اصح است نام دهی است از بخش کوهپایه اصفهان . قدیمترین مأخذ گویا عباسنامه تألیف ملاطاهر وحید قزوینی است که او نیز (ورتون) نوشته (نویسنده مقاله)

این راعرو بحدوض دیگری که بنام چارحوض (چاله حوض) (۱) معروف است منتهی میشود .

... چهارحوض (۲) تقریباً ده متری شمال حوض مراد واقع شده است دیوارهای دور آن از پایه های آجری تشکیل شده است که بین هر دو پایه يك طاق نما باطاق شکسته وجود دارد که تیغه شده و قسمت هایی از دیوار فرو ریخته است . بنظر میرسد که در گذشته این حوض مسقف بوده است . حوض بشکل مربع مستطیل و تقریباً در حدود 10×5 متر میباشد يك دیوار سنگی این حوض را دو قسمت کرده است . . . ساختمان حوض مراد و دیوارهای (چارحوض) بسبك صفوی است .

حوض کچلی در شرق ۴ حوض واقع شده و لجن زیادی دارد و مقدار آب آن خیلی کم است . در حدود هشتاد متری شرق حوض کچلی (حوض امام رضا) قرار گرفته و تقریباً بشکل مربع باضلع $3/9$ متر است . عمق حوض از ۹۰ تا ۱۲۰ سانتیمتر میباشد . آب در قسمت شمالی حوض از زمین خارج میشود و از مجرائی که در قسمت جنوب شرقی قرار دارد از حوض خارج میگردد . آب ده چشمه در حدود دو لیتر در ثانیه است اطراف حوض را بوسیله دیوارهایی با سنگهای آهکی و نامنظم و گل محصور کرده اند و در قسمت شمالی ضلع غربی راه ورود واقع شده است . . .

آب گرم و رتون اصفهان در ردیف آبهای معدنی کلرو بیبکلر نباته و سولفات کلسیک آهن دار و گرم است که مقداری سولفات سدیم نیز دارد این آبها يك منشأ دارند که با فاصله کمی از زمین خارج میشوند .

با در نظر گرفتن مواد شیمیائی موجود در آب گرم و رتون و درجه حرارت آن استحمام در این آب معدنی باید اثر تسکین دهنده و ضد درد داشته و برای رماتیسم و دردهای عصبی مفید باشد . آشامیدن این قبیل آبها ترشح معدی را

۲-۱- چهارحوض اسم یکی از چهار چشمه است و چون با کشیدن دیواری بشکل بملاوه (+) این يك حوض بچهار بخش تقسیم شده آنرا چهارحوض خوانده اند (نویسنده مقاله)

زیاد میکند و در کار گوارش معده ، کبد ، لوزالمعده و روده مؤثر است .
 بنا بر این در بیماریهای گوارشی کبد و مجاری صفراوی معده و روده و همچنین بیماریهای تنذیه‌ای مفید و نیز اشتها آور است. آبگرم ورتون در اثر وجود مقداری سولفات سدیم ملین میباشد و چون مقداری آهن دارد در درمان کم خونی‌ها مفید است .

در راهنمای ایران نشریه جغرافیائی ستاد ارتش بخش ۳ صفحه ۲۴ چاپ ۱۳۳۰ نوشته شده :

آب معدنی آبگرم قریه زفره کوهپایه - سه حوض : آب مراد = املاح گوگرد ، حوض سفید = املاح قلیائی ، حوض سیاه = قطران .
 (احتمالاً منظور از حوض سفید همان حوض امام رضا و مقصود از حوض سیاه همان چهار حوض و کچلی است) .

شادروان سید علی جناب در الاصفهان صفحه ۱۷۲ می نویسد :
 دارای سه حوض میباشد (۱) یکی حوض کچلی دارای مواد کبیریتی که جهت معالجه امراض جلدی در آن میروند و دیگری (حوض تودرتو) که در آن دو چشمه است یکی گرم و دیگری سرد و سیم (= سوم) حوض مراد که جهت حاجت در آن غسل میکنند و در این آبها مواد آهنی زیاد میباشد .
 (قطماً منظور از نوشته مرحوم جناب - حوض تودرتو - همان چهار حوض است)

در حدود آبگرم معدن گل سرشور (= گل سفید = گل رختشور) وجود دارد . گل مزبور را تا چند سال قبل کوبیده و بجای صابون و پودر - های لباسشویی برای شستن لباس و گاهی برای شستن سر و بدن از آن استفاده میکردند .

۱- زمان تألیف و چاپ الاصفهان (۱۳۴۲ ق = ۱۳۰۳ ش) حوض

امام رضا وجود نداشته .